

A Tisztáj tavaszi száma

Részletek az „Irodalmi törvényszék” vitájából

A „Délmagyarország” vasárnapi számában közöltük az „Irodalmi törvényszék” vitájának első részét. Most befejezésül a folyóirat új számának prózai anyagára vonatkozó megjegyzéseket közöljük.

Halász Előd egyetemi tanár bevezetőjében ezzel kapcsolatban a következőket mondotta:

— A folyóirat terjedelmének jelentékeny részét nem szépirodalmi művek alkotják. Az arány a folyóirat jellegét tekintve elnyerténül tolódik el a nem szépirodalmi anyag javára. Ami a szépirodalmi anyagot illeti, a próza és a vers között sem megfelelő az arány.

Egy sikerült írás és egy gyenge novella

Ezután Pósa Péter egyetemi adjunktus szólt a kérdéshez:

— A lap szerkesztésében aránytalanságok vannak. Statisztikát készítettem: a nyolcvan oldalas szépirodalmi lapból 29 a szépirodalmi, 51 a nem szépirodalmi tárggyal foglalkozó lap száma.

A prózai részhez végeredményben Hazainé Márjás Magda: „Extra hely”, Der Endre: „Hej iharfa, juhárfa” című elbeszélése és Lőkös Zoltán riportja tartozik.

Der Endre novellája a „Hej iharfa, juhárfa” tulajdonképpen nem is novella. Talán az idillhez áll közelebb, s mint ilyen meglehetősen szerencsés kísérlet arra, hogy a szocialista idillt kialakítsa. Sikerült írásnak tartom. Mindenekelőtt azért, mert komoly hangulatot tud teremteni, s mert az írásban nyoma sincs a sematizmusnak. A téma nagyon csábít a felesleges aktualizálásra (például a magyar és román barátságról szóló jelenetnél). Az írónak nagy érdeme, hogy ezt nem teszi. Mégis a novella elolvassága után az a hangulat vált bennem maradandóvá, hogy ime, a román és magyar emberek milyen jól megértették egymást, még akkor is, amikor Horthy és Károly király rendszere egymás ellen igyekezett uszítani őket. Stílusa a mondanivalóhoz igen jól illeszkedik. Könnyed, de amellől mégis egyéni. Az írás gazdag, izes nyelve azonban gyakran abba az irányba tolódik el, hogy túlságosan sok táj- szót használ.

Hazainé Márjás Magda novellájában sok a hiba. Műfajilag is rosszabb mint az előbbi. Az volt az érzésem, hogy 1951–52-ben írták és egy ideig még a fiókban tartogatták és csak azután került közlésre. Fejlődésünk egy-két évvel ezelőtti állását tükrözi.

A novellának három szereplője közül kettő erősen papirusz-ú. Egyik a falusi párttitkár Csordás, aki minden olyan tipushibába be-

leesik, amelyben népi demokráciánk elmúlt két esztendejében a párttitkár beleeshetett. Ugy cselekszik, hogy valamennyi típushibát ki lehet mutatni rajta.

A másik ilyen, nem egészen jól sikerült figura a tanácselnök, aki komája a kuláknak és védelmezi azt, de a faluban senki sem tudja róla. Nem lehet elképzelni, hogy a kicsiny, alig párszáz lakosú faluban, ahol mindenki ismer mindenkit, ne tudná senki, hogy a tanácselnök és a kulák komák.

A járási titkár a legjobban sikerült alak a főalakok közül.

Egészében véve a novellának az a fő hibája, hogy sokat markol és keveset fog. Minden hibát bele akar zsúfolni a novellába.

Lőkös Zoltán riportja általában jól exponálja a témát. Az első oldal egészen magasszínvonalú igényeket is kielégít. Az írás közepe táján azonban már nem éri el az első rész színvonalát. A befejező rész azonban ismét fellendül.

A szerkesztőség aránytalanul szerkesztette meg a lapot. Feltűnően kevés a szépprózai rész. Az egyik novellának túlságosan sematikus a jellege és nem üti meg azt a mértéket, amelyet egy magas igényű folyóiratban feltétlenül alkalmazni kellene. A szerkesztőség nem tudta kellő módon összehangolni a prózai írásokat: a három írás egészen különböző eredményt és színvonalat jelent. A következő számokban több szép-próza jelenjék meg, a sematizmus ellen még jobban harcoljon a szerkesztőség, s a stílusra nagyobb gondot fordítsanak, mert a stílushibák gondos ellenőrzéssel kijavíthatók.

A szegedi írók feladatai

Somfay László, a folyóirat szerkesztője szólt fel ezután:

Halász elvtárs a szerkesztés súlyos hibáját látja a lap aránytalanságában. A Tisztáj negyedévenként jelenik meg négy íven. Ez a számunk ötíves. Több mint egy íven, 23 lapon jelentettük meg a „Csongrád megyei munkáshagyományok” című tanulmányt. Ezt az írást hibáival együtt is szükségesnek tartottuk közölni. Ezért növeltük még egy ívvel a lap terjedelmét a szépirodalom rovására.

Der Endre „Hej iharfa, juhárfa” című írásával kapcsolatos megállapításokkal egyetérték. De azt, amit Pósa elvtárs a tájszavakkal kapcsolatosan mond, nem fogadom el. Elszegényíthetjük a szépirodalmat, azaz, hogy a falusi dolgozók, parasztok megfogalmazói írásokban elkerüljük a tájszavak használatát. A tájszónak van helye az irodalomban, ha nem teszi homályossá, értelmetlenné az írást,

Hazainé budapesti író. Évekkel ezelőtt írta elbeszélést. Hogy közölnünk kellett — a szegedi írók komoly hiányosságaira mutat. Sztálin- és Kossuth-díjas íróknak is van és még sincs elég prózai írásuk. Sajnos Nagy Sándor írással alig találkozunk a Tisztáj hasábjain. Az írócsoporthoz tartoznak 90 százaléka költő. Bizonyos kényszerhelyzetben voltunk tehát. Éreztük, hogy hibák vannak az elbeszélésekben — bár szerintünk nem olyan mértékben, mint ahogyan itt szerepelt — mégis közöltük. Téves, hogy a tanácselnök machinációja volna az elbeszélés fő irányvonala. Amennyiben ez érezhető, abból adódik — és ez a hibája az írásnak —, hogy tévesen a fővonaltól átszúszott az elbeszélés a mellékvonalra. A sok hiba mellett komoly mondanivalója van a műnek. A helytelen egyéni vezetés ellen szól. Az a megoldás azonban, hogy kellő előkészítés nélkül hamar megter egy tévelygő párttitkár — hiba.

Ezután Lőkös Zoltán hozzászólásában elmondotta, hogy a bírálat- tal egyetért.

Péter László hozzászólásában Pósa Péterrel száll vitába.

— Der elvtárs novellájában használt szavak nem tájszavak — mondotta. Ötvözzék bele műveikbe íróink, költőink a tájszavakat, hiszen azzal irodalmunk nyelvét gazdagítják. Csokonai, Arany, gyakran használtak tájszavakat, sőt a kevésbé ismertekhez jegyzetként odaírták annak jelentését.

Összefoglalás

Számos hozzászólás után Halász Előd foglalta össze a vitát.

A folyóirat új számának meglehetősen heterogén jellege van, az eszméi színvonal, az eszméi idő szempontjából is. Nem tartom kétségesnek, hogy a Hazainé-féle novella a két-három évvel ezelőtti állapotokat tükrözi. Fűsi elvtárs az éghajlati intézet munkájában kiemeli a gyapótkérdést, amely így ebben a formában ma már nem helyes álláspont. Kevés a fejlődés-lelést tartó cikk. Ez nem egészséges helyzet — s hol van még az előremutatás?

A hozzászólások a Tisztájban megmutatkozó helyes akaratot és igyekezetet mint meglevő tény szögeztek le, de ez az akarat önmagában véve nem elég. Voltak a Tisztájnak jobb számai is. A Tisztáj szerkesztőségének és egész írói gárdájának tudatosan és következetesen azon az úton kell haladnia, amelyen elindult. Szeged közönsége, Szeged dolgozói, akik a Tisztáj iránt érdeklődnek, a maguk részéről is hozzá kívánnak járulni, hogy a fejlődés minél jobb legyen.

A Belügyminisztérium Művészegyüttesének szegedi szereplése

SZEGED DOLGOZÓI az elmúlt években megismerték a hivatásos művészegyüttesek mindegyikét. Nemelyik ezek közül már több alkalommal is volt Szegeden (Állami Népi Együttes, Honvéd, SZOT).

Vasárnap és hétfőn a Belügyminisztérium együttese mutatta be műsorát Szegeden. Érkezését és műsorukat nem előzte meg jelentősebb propaganda, előadásai szinte „titokban” zajlottak le, pedig művészetüket nemcsak a katona és rendőrbajtársaknak, hanem a dolgozóknak is be akarták mutatni. A szabadtéri színpad vasárnapi és a színház hétfői előadásán mégis telt ház volt.

Sokan csak kíváncsiságból mentek el megnézni és meghallgatni az előadásokat és — nagy művészi élménnyel gyarapodva távoztak el onnan.

A meglepetés moraja suhant át a nézőtérre, mikor a bemondó közölte, hogy az énekkar művészeti vezetője: Várhelyi Zoltán, az országoshírű karnagy, ki a felszabadulás után a munkásdalosok élén elhozta a nagydíjat Angliából. Felcsillantak a szemek, mert mindenki érezte, hogy művészi élményben lesz része.

A vegyeskar rá is szolgált erre és Várhelyi átélt, magas hőfokú vezetésével nagy sikerrel adta elő műsorszámait. Kiegyensúlyozott szólomok, a pianótól a fortéig tisztán, árnyaltan és csillogóan szárnyaló dallamok jellemzik előadásukat. Igen jól összeállított műsorukból kitűnt: Kodály: Jelige, régi munkásdalok, Várhelyi: régi katonadalok és Bárdos: Tánccal a rózsák című énekkari művek előadása.

A népi táncsoport művészeti vezetője, Vadasi Tibor, a legfiatalabb koreográfus nemzedék kiváló stílusérzékű tagja. Koreográfiájában nagyszerű érzékkel alkalmazza a különböző tájegységek népi táncmotívumait. Ezeket kompozíciókban egybevonva, érett színpadi technikával adják elő. A Csúfolódóban igen helyesen a dalszövegekre építették és játszották meg a tánc koreográfiáját, mint azt az eddigi legjobban sikerült példából: — Kodály: Székelyfőnőjából — tanulhatták. Így a tánc kifejezi a szöveg legbenső lényegét és nem

válík öncélúvá. AZ EGYÜTTES másik koreográfusának — Juhász Máriának — két kompozíciója is látható. Kedves és hangulatos volt a női táncok által előadott Lányok tánca, melyben a női táncok pompás, csillogó népviseletével és változatos tőrformáival ért el nagy közönségsikert. Juhász másik munkája; egy Mojszejev átültetés, az Orosz szvit — volt.

Megejtően bájos volt a finom lírai táncokból az átmenet a pergő gyors fináléba.

Befejezésül megemlíthjük a műsor kiemelkedő és egyben zárószámát: a Kuruc táborban című kompozíciót: Vasadi Tibor munkáját.

Az együttes, mint fegyveres alakulatokhoz tartozó szervezet, példamutató módon ápolja nemzeti hagyományait egy alig ismert területét: a katonatánc hagyományait. A kuruc korból alig maradt fenn valami hiteles táncanyag, egy-két rajzon, vagy leírásban. És ebből az alig számbajöhető nersanyagból a koreográfus alkotó fantáziája olyan táncképeket alkotott, hogy néző és szakember kénytelen azt hinni a táncok szuggesztív előadásának hatására, hogy „csak így lehetett”. A táborúzó pirosóvilága mellett dalolnak a kuruc vitézek, fegyvereiket és magukat is készítik a harcra... Bravuro, már-már az akrobatika határán álló harcjelenetek feszítik izgalmassá a táncjátékot. Ugyanakkor a népi jellegű tánc egy eddig kelleképpen ki nem aknázott motívumával is megismerkedhetünk: a groteszk táncnál. Ezt nagyszerűen illusztrálta két labancnak maszkírozott kuruc harcos. Ebből a vídamságból csaptak át merész fordulattal a harci táncba: olyan hevesen küzdöttek, hogy a kardok „szikrákat hantáltak”.

A zenekar önálló számokat nem adott, kiválóan szolgált azonban az ének- és táncszámok kíséretét Sebestény András vezényletével.

KIVÁLÓ ÚJ hivatásos művészegyüttest ismertünk meg a Belügyminisztérium együttesében. Sok sikert kívánunk nekik a hivatásos együttesek részére rendezett s napokban kezdődő budapesti fesztiválra!

Nagy Dezso

Ma délután Karácsonyi Béla Kossuth-díjas egyetemi docens képviselői beszámolót tart a DÉMA Cipőgyárban

Mindig jelentős esemény a dolgozók életében, amikor találkozhatnak maguk választotta képviselőjével, hogy időközönként megbeszéljék azokat az eredményeket és hiányosságokat, amelyek a munkában, a kormányprogram vég-

rehajtásában megmutatkoznak. Ezért várják nagy érdeklődéssel a DÉMA Cipőgyár dolgozói is ma délután 5 órakor Karácsonyi Béla elvtársat, Kossuth-díjas egyetemi docens, országgyűlési képviselő beszámolóját.

BALZAC

Balzac a francia irodalomban az első típusalkotó. Az „Emberi Komédia” egyes regényeiben a restauráció és a júliusi monarchia jellegzetes alakjainak egész galériája vonul fel: a talajt vesztett, lezúzótt nemes-úr és a fináncok új arisztokráciája; az újdonsült nagybancár, báró, az eszközökben nem válogató fiatal karrierista és a tehetsége eladására kényszerülő költő, a vérszipolyozó uszoris és a társasági élet léhaságába belevesző nagyvilági dáma, azonkívül a sötét üzletekkel foglalkozó apró pénzemberek, tőknemest kiskereskedők, családok, zugújságírók, utcalányok siserahada, akiknek egyetlen uralkodó szenvedélyük a pénz, a haszon, a meggazdagodás, — ez a rögeszmévé fajult szenvedély, amely az embert kivételként emberi mivoltából, uralkodik a törvények, a politika, az erkölcsök, a család fölött. Hatalmas életleírásának gyűjteményéből, az élet mélysége ismeretéből, csodálatos megfigyelőművészetének finom árnyalataiból építette fel Balzac ezeket az örökéletű alakokat, akik minden típusus voltak mellett a megszólalásig élő, egyéni, hús-vér emberek.

Csak az olyan alkotóerőtől duzzadó szemi, mint Balzac, lehetett képes arra, hogy évről-évre olyan műveket bocsásson ki tolla alá, mint „Grandet Eugénia”, „Goriot apó”, „Elvesztett illúziók”, „César Birotteau”, „Betti néni”, „Pons bácsi”, hogy csak a legnépszerűbbeket említsük a számtalan közül.

Psichológiai ábrázolóművészete talán a Goriot apó-ban éri el a teljességét. A regény egyik központi témája az önfeláldozó, határt nem ismerő, szinte esztelenüliségű fajuló apai szeretet, — míg a cselekmény másik vonala azt mutatja be, hogy szennyez be, mérgez meg a kapitalista társadalom pusztító légköre minden tisztát, jót és nemeset. Az öreg Goriot, a volt tézsiagáros, nagy vagyonát felosztotta két lány között, hogy — a burszad fogalmak szerint — előnyösen adhassa fér-

hez őket. Életének álma teljesült: Anastasie az előkelő Restaud gróf felesége, Delphine pedig a dúsgazdag pénzmágnáshoz, Nucingen báróhoz ment feleségül. Az öreg tézsiagáros nyomorúságos körülmények között, de megelégedetten él egy szegényes penzióban, mert báldványozott lányai gazdagok, előkelők és — boldogok. A szegény öregember nem ismeri a „felső tízezer” ragyogó életének szörnyű belső nyomorúságát. Nem látja, hogy lányai akikért egész élete munkáját feldobozta, szegények apjukat, s ha titokban el is jönnek őt meglátogatni, azt csak azért tessék, hogy pénzt kérjenek tőle, mindig újabb és több pénzt, mert enélkül a magas társaságban nincs megbecsülés, siker, nincs barátság, sem szerelem. Végül a nélkülözésben belebetegedett Goriot apó a szőszoros értelmében éheznek azért, hogy Anastasie kifizethesse a szállt szeretője kártyaadását és azért, hogy Delphine új béli ruhában jelenhessék meg Beauséant grófné estélyén. Goriot apó akkor ébred rá a keserves igazságra, mikor halálus ágyán lányait hívja, de azok nem jönnek el utolsó búcsút mondani haldokló apjuknak, mert — éppen társadalmi kötelességeiknek kell eleget tenniük. Ekkor érti meg Goriot apó, hogy az ő társadalmukban nincs önzetlen emberi szeretet, család kapcsolat, nincs hála, sem gyermeki kegyelet — csak becsergés, hiúság és pénzhajádsz —, hogy nincsenek többé szerető gyermekek, jó férfiak és hű feleségek, csak aljas karrieristák; akik a feleségük becsületénél többrebecsülik az aznapi társdai nyereséget; jellemtelen szalonlovagok, akik a „szerelem” pénzforrásként és a társadalmi ranglétrán való emelkedés eszközeként használják fel és vannak társaságbeli szépasszonyok, akiknek nagyobb gondot okoz egy szenzációtkeltő estélyruha, mint az, hogy tehetetlen, elhagyott öreg apjuk egy piszkos penzió szalmazsákján kétségbeesve hal meg, mint egy kivetett kutya. Ezzel szemben a szépasszonyok tudják, hogy mi

„illik”, s bár társadalmi rangjuk nem enged meg, hogy résztvegyenek egy tönkrement tézsiagáros harmadosztályú temetésén, akkor sem, ha az történetesen saját apjuk, aki éppen miattuk ment tönkre és miattuk halt meg, de elküldik a temetésre inasait egy-egy díszes koszorúval, ezzel eleget tesznek ledényi kötelességeiknek.

Itt, Goriot apó temetésén tárul fel a társadalom a maga igazi valóságában Rastignac, a fiatal diák, a regény másik hőse előtt. Rastignac fiatalon, romlatlanul, nemes becsérggal jött vidékről Párizsba jogot tanulni, de a jogtudományok helyett csakhamar elsajátított egy sokkal lényegesebb tudományt: azt, hogy az érz, tehetség, szorgalom, munkakedv semmit sem ér a Bourbon-monarchia Párizsában, annál többet ér az elegáns öltözködés, a magas összeköttetés, a szépasszonyok könnyen meghódítható kegye. Rastignac hamar megtanulja az érvényesítés művészetét: hogyan kell dúsgazdag embereket párba üregye alatt ellenni láb alól, s ezzel vagyonukat megkaparintani, hogyan kell gazdag és mükemsejítő örökösöket házassági ígérekkel behálózni, feleséget megcsalni és vagyonukat jövedelmező üzletekbe fektetni, hogyan kell a magas társaság „megnemertelt aszonyait” szerelmet hazudni, s ennek árán megszállt férjek pénzén magas pozícióba jutni.

Egyes emberek belső drámáján keresztül így mutatja be Balzac az élő és valódi világ egy mindent átfogó keresztmetszetben. A balzaci művészet nélkül elképzelhetetlen a francia realizmus további fejlődése: Flaubert, Maupassant, Daudet, Zola — mindannyian azokon az utakon haladtak, amelyeket ő nyitott meg a regényirodalom számára. A nagy kritikai realista író, a nagy humanisták értékelt benne Gorkij, amikor így ír róla: „Balzac könyvei azért a legkedvesebb számomra, mert mindig nagy erővel és örömmel érzem megnyilvánulni bennük az emberhez való szeretet és az élet csodálatos ismeretét”.

HALÁSZ ELŐD

A modern francia realista regény megteremtője 1799. május 20-án született egy kis vidéki francia városban. Fiatal-kora és írói működésének kezdete a Bourbon-restauráció kordra esik, arra a korszakra, amikor Napoleon leverése után az európai reakció a Szent Szövetség palástja alatt diadalünnepeket ült, s Franciaország az új burszadai pénzéhes csápjait kezdte nyújtogatni a hatalom felé.

Balzacot, az egyszerű tóursi francia paraszt unokáját, családja ügyvédi pályára szánta; ő azonban hamar búcsút mondott jogi tanulmányainak, hogy néhány sikertelen irodalmi próbálkozás után üzleti vállalkozások révén igyekezze magának független existenciát teremteni. Kereskedelmi vállalkozásai azonban sorra megbuktak, s a tőknemest, adósságokba fulladt Balzac most már egész hihetetlen, emberfeletti munkaerejével, a parasztösköktől örökölt robusztus, féktelen energiájával az írói munkára veti rá magát. 1829-ben megjelent regénye, a Chouanok, megszerzi számára az írói hírnevet, s ettől kezdve minden év egy-egy újabb Balzac-remekmű születési évét jelenti az irodalomban. Nem kisebb célt tűzött maga elé, mint egy grandiózus regénysorozatban felvonultatni kordnak egész francia társadalmát, megragadni az életet a maga forrongó változatlanságában, liktető mozgásában. Regényciklusa, amelynek az „Emberi Komédia” címet adta, új műfaj: nem összefüggő történet, hanem az élet minden területéből komponált óriási társadalmi freskó, amelyben csak az egyes szereplők ismétlődése jelzi a külső összefüggést. A balzaci regény hátterület élet és irodalom között: azt a pillanatot ragadja meg, amikor a regény megszűnik fikció lenni és a valóság formájává válik. Balzacotl kezdve a regény nem korlátozódik többé „kivételes lelkek” tanulmányozására, amelyek éppen rendkívüli bonyolultságuknál és problematikusságuknál fogva az egész világ figyelmére tartanak igényt; nem lesz többé a mult egy-egy történetének krónikája, hanem a jelenet regisztrálja a maga teljességében, mozgásában, kavargó fejlődésében.